

Uvodno obraćenje prvog zamjenika visokog predstavnika Donalda Haysa na Parlamentarnoj skupštini NATO-a

Rose-Roth seminar

Dame i gospodo,

Ovaj seminar se održava u vrijeme kada Bosna i Hercegovina ulazi u kritičnu fazu u nastojanjima da ispuni uvjete koji su potrebni za priključenje Partnerstvu za mir. Naredne sedmice i mjeseci će pokazati da li je Bosna i Hercegovina sposobna da ispuni ove uvjete i načini prvi korak prema članstvu u evroatlantskog zajednici.

Tema današnjeg sastanka teško da može biti priličnija. Tempo integracije BiH u evroatlantske strukture odredit će nivo političke zrelosti koji je ova zemlja dostigla u proteklih više od osam godina. Ukoliko BiH može postići potrebnu političku usaglašenost i opredjeljenost onda će joj vrata biti otvorena.

Istinski je značajno poslijeratno postignuće BiH i njenih partnera u međunarodnoj zajednici da je ova zemlja za manje od deset godina iz stanja ratnog kolapsa došla u ovu obećavajuću fazu.

Kada govorimo o priključenju evroatlanstskim strukturama onda govorimo o prepoznatljivom procesu koji dolazi u prepoznatljivim koracima. U većoj ili manjoj mjeri, radi se o istom procesu koji je odredio tranziciju većine zemalja

centralne i istočne Evrope i BiH je pokazala da može da provede ovaj proces.

Strateški cilj BiH je jasan i ostvariv – članstvo u Evropskoj uniji i NATO-u. Politički, zakonodavni i ekonomski zadaci koji se moraju završiti da bi se ostvario ovaj cilj su ogromni, ali dobrobit koja dolazi sa ovim članstvom ogleda se u sigurnosti, ekonomskoj stabilnosti i budućnosti koju svaki građanin BiH priželjkuje. Ipak, zahtjev koje ovo članstvo postavlja je potpuno i temeljito opredjeljenje na promjenu političke kulture. Ja mislim da je važno naglasiti da se ova dobrobit ne pojavljuje tek na kraju procesa. Svaka reforma koja ima za cilj da približi BiH članstvu u NATO-u i EU proizvodi trenutne koristi za građane, od sistematskog unapređenja sigurnosti do proširenja garancija za pravnu zaštitu i osiguranja viših zdravstvenih i sigurnosnih standarda.

Dinamika tranzicije

Tranzicija podrazumijeva dvije stvari – tranziciju sa nečega i tranziciju prema nečemu.

Tranzicija koju BiH vrši jeste tranzicija sa socijalizma, sa etničkog neprijateljstva, sa ekonomskog siromaštva.

Cilj postizanja članstva u EU i NATO-u nije cilj sam po sebi nego je način da se dođe do sigurnosti i ekonomskog prosperiteta, i to je ono prema čemu se nastoji izvršiti tranzicija.

Ono što BiH nastoji da ispuni, i to sa startne pozicije koja je dosta iza bilo kojeg njenog susjeda, jeste zajednička težnja zemalja srednje i istočne Evrope: puna integracija u evroatlantske vojne, ekonomske i političke strukture.

Uvjeti za ulazak u članstvo NATO-a i EU su jasni, mada ponekad ovdje pogrešno shvaćeni. Ovim uvjetima se traži da politički lideri u ovoj zemlji raskinu sa prošlošću i zauzmu potpuno drugačiji kurs za BiH. Ovaj proces će biti mučan i ima onih

koji neće htjeti dobrovoljno krenuti ovim putem.

Zbog toga je uspjeh ili neuspjeh trenutnih napora BiH da osigura sebi članstvo i stupi u pregovore o procesu stabilizacije i pridruživanja sa EU od tako kritičnog značaja za budućnost ove zemlje.

Ovo su krajnje važni koraci u smislu cjelokupne tranzicije zemlje. Uspjeh će učvrstiti reforme koje su već provedene i graditi dalje na njima. Neuspjeh će imati poražavajući efekat na očekivanja građana ove zemlje i može i te kako imati dramatične političke posljedice.

Šta dobijamo?

Stalno proširenje i EU i NATO-a pokazalo se da je to situacija u kojoj svi dobijaju, kako postojeće tako i nove članice. Otvorila su se nova tržišta i sigurnosne strukture su značajno izbalansirane. Budući pristup BiH u ovaj klub isto tako obećava koristi i onima koji su unutar evroatlantske zajednice.

BiH može biti nestabilna zemlja; teren opterećen kriminalom u kome djeluju trgovci drogom i ljudima. Ili može biti prosperitetna demokracija sa sve većim željama za evropskim stilom života.

Koga biste radije imali za susjeda?

Isto pitanje može se postaviti i drugim državama koje su nastale nakon raspada bivše Jugoslavije. Odgovor, koji jasno nameće prosvjetljeni samointeres, jeste da će ostatak svijeta imati koristi od ovih država koje idu putem integracije.

Je li BiH bila uspješan model za obnovu?

Razlozi za ogromni i skupi angažman međunarodne zajednice u BiH su jasni. Ja bih argumentovano rekao da se ovaj model angažmana, premda sa neizbježnim greškama i pogrešnim koracima, pokazao kao ispravan.

Potrebno je samo pogledati koji su rezultati postignuti do sada. Danas se BiH aktivno bavi rješavanjem pitanja kao što su: fiskalna disciplina, regulatorni okviri, poslovno okruženje, akademski standardi, integritet pravosuđa, vojna reforma i spolna diskriminacija, i to manje od decenije nakon vremena kada su njene institucije ležale u ruševinama, sa ekonomijom koja praktično nije postojala i sa dva miliona raslijenih ljudi i više od 150.000 ubijenih.

Kada postanemo frustrirani zbog toga što idemo sporim korakom, trebali bismo pogledati koliko daleko smo odmakli.

Uspjeh međunarodne zajednice u angažmanu u BiH može se pripisati nekolicini ključnih elemenata:

- Saradnja u oblasti sigurnosti i ekonomska saradnja uvijek su išle zajedno; SFOR je djelovao u tijesnoj saradnji sa OHR-om u okviru dvije operacije koje su imale vojnu i civilnu ulogu po Daytonu;
- Rješenja koja je ponudila međunarodna zajednica nisu bila kratkoročna; već smo skoro deceniju angažirani ovdje. Zadatak je bio ogroman i za njegovu realizaciju potrebna su ogromna sredstva, i što je jednako važno, angažman na dugi vremenski period. Ovaj stalni angažman evoluirao je iz nadgledanja implementacije Daytonu do nadzora, promocije i olakšanja evolucije BiH kao demokratske i ekonomski održive zemlje, što je logična prateća pojava uspješnog čuvanja mira;
- Angažman nije bio postepen. U prvim godinama koordinacija pomoći je bila nedovoljna; izvučena su iskustva i sposobnost međunarodne zajednice da slijedi koherentan sveukupni plan je značajno unaprijeđena; ovo je proces koji je pomogla i logična disciplina koju su uvjeli za članstvo u PfP i EU nametnuli u realizaciji ekonomskih, političkih i odbrambenih aktivnosti.

Ukratko:

- Vojne i civilne strukture moraju djelovati usklađeno.
- Angažman mora biti održiv i dugoročan;
- Mora postojati jasna strategija.

Ova struktura je provjerena u BiH u toku posljednjih devet godina i pokazalo se da je djelotvorna. Početkom 1996. godine, bilo je 60.000 pripadnika mirovnih snaga predvođenih NATO-om i dodatnih 250.000 trupa koje su bile raspoređene u regionu. Operacija NATO-a je počela sa pozicije komandovanja i vidljive snage – mirovne snage su se rasporedile u cijeloj zemlji i nametnule sigurnosni sistem koji je bio praktičan i efektivan.

Taj sigurnosni sistem je konsolidiran tako efikasno da je bilo moguće pristupiti sistematskom smanjenju broja trupa; trenutni broj je 10.500, i on će se ovoga ljeta smanjiti na 7.000.

Smanjivanje broja pripadnika SFOR-a je samo dio cijele priče. Poslijeratna evolucija politike u BiH omogućila je i političku reorganizaciju i smanjivanje odbrambenih struktura BiH; ovaj proces, koji se sada privodi kraju, podrazumijeva osnivanje Ministarstva odbrane BiH sa jednim ministrom, jedinstvenom komandom i kontrolom nad oružanim snagama u BiH, koje prolaze kroz proces smanjivanja sa 18.500 pripadnika koliko ih je bilo na kraju prošle godine na 12.000 pripadnika do sredine ove godine. Ovaj proces je u toku. Pored otvaranja puta prema članstvu u Partnerstvu za mir, ovaj proces je normalizirao odbrambenu poziciju BiH. Ukratko, BiH je prešla mnogo duži put od samog postizanja stanja odsutnosti neprijateljstava. Radi se o uspostavi funkcionalnih i modernih odbrambenih struktura.

Od Daytona do Brisela

Aktivnosti na implementaciji civilnog dijela sporazuma, poput vojnog dijela, počeli su ogromnim angažmanom sredstava i evoluirali su u moderniji proces u kojem se domaće političke i ekonomske institucije uspostavljaju s ciljem održavanja opsežnog procesa tranzicije.

Značajan inicijalni angažman sredstava u iznosu od US \$5

milijardi u vidu međunarodne pomoći između 1996. i 2001. godine upotrijebljen je za finansiranje programa pomoći koji je prvo stabilizirao a onda počeo da podiže životni standard.

Kako je količina pomoći opadala, fokus političkog i ekonomskog angažmana se pomjerio sa urgentne pomoći na tranziciju. Ekonomski prioriteti BiH iz prošle dvije ili tri godine skoro da se ne razlikuju od prioriteta ostalih zemalja centralne i istočne Evrope koje se nalaze u tranziciji. Osnovana je Uprava za indirektno oporezivanje, ojačana je carinska služba i izvršene su pripreme za uvođenje PDV-a krajem 2005. godine. Poduzeti su snažni naponi da se unaprijedi poslovno okruženje; krajem ovog mjeseca biće osnovano 15 sudskih vijeća za privredne sporove, što je značajan korak ka smanjivanju vremena koje je potrebno da se prođe sudska procedura. U zadnjih godinu i po, inicijativa "buldožer" bila je nosilac ofanzive protiv nepotrebne i za posao pogubne birokracije koja je prepreka trgovini i investiranju u zemlji.

(Za one kojima je možda ova inicijativa nepoznata, osnovane su "buldožer" komisije čiji su pripadnici poslovni ljudi koji su pozvani da utvrde konkretne odredbe i klauzule u zakonima zbog kojih je teže a ne lakše voditi poslovnu djelatnost u ovoj zemlji. Njihove prijedloge pažljivo razmatraju eksperti i onda ih predlažu vladama. U okviru faze I provedeno je 50 reformi, dodatnih 50 reformi su u toku u okviru faze II, a ubrzo bi trebala da se pokrene i faza III. Ova inovativna inicijativa, koja je začeta u BiH, sada je postala i dio izvoza ove zemlje, jer se model "buldožera" sada koristi u drugim dijelovima svijeta. Ovu inicijativu sada sponzorira Svjetska banka.)

Organi u BiH također rade na poboljšanju upravljanja u javnim preduzećima, u borbi protiv štetnog nasljeđa iz starog režima (koji je poznat i u drugim dijelovima centralne i istočne Evrope), kada su viši rukovodioci upravljali javnim preduzećima na osnovu političkih i poslovnih veza i po sopstvenom nahođenju. Koncept odgovornosti prema građanstvu, odnosno potrošačima, bio je totalno nepoznat, kao i pojam

odgovarajućeg i sistematskog nadzora.

Specijalni revizori koje je prošle godine imenovao visoki predstavnik objavili su niz izvještaja o poslovanju javnih preduzeća u BiH, otkrivši flagrantne primjere kršenja poslovne etike; otkriveno je da je krađa i neefikasnost endemična pojava u višim slojevima uprave mnogih preduzeća. Vlasti su odgovorile angažmanom u donošenju paketa zakonodavnih reformi, koje su se ipak sporo provodile. Ove reforme su se pokazale prijeko potrebnim jer će kredibilitet organa vlasti, u očima međunarodne zajednice i – što je mnogo važnije – u očima sopstvenih građana biti ozbiljno narušen ako ne uspiju do ovoga ljeta donijeti relevantne zakone.

Ipak, jasno je da u 2004. godini pričamo o upravi javnih preduzeća dok smo u 1996. godini govorili o paravojnoj policiji i raširenoj praksi sprečavanja slobode kretanja.

Paddy Ashdown je vrlo dobro okarakterizirao ovaj stateški politički otklon kao premještanje fokusa sa “guranja Dayton na privlačnost Brisela”. U početnim godinama, politika u BiH bila je pritisknuta u ratne stege. To se sad promijenilo. U zadnjoj godini, izgledi za članstvo u Partnerstvu za mir i konačno članstvo u Evropskoj uniji promijenili su sveukupnu perspektivu političke debate. Političari počinju gledati unaprijed a ne unazad. Naravno da će biti pogrešnih poteza na tom putu i mnogi od njih su krenuli na ovaj put nevoljko. Oni još nisu prihvatili vokabular autentičnih evroatlantskih integracija, ali se tomu uče zato što to žele njihovi birači. Nakon godina ekonomskih teškoća i političkog prepucavanja, nema puno ili skoro nikako interesa u javnosti za jalovu nacionalnu retoriku.

Ja ne vjerujem da je ovo pretjerano ružičasta slika. Činjenica je da su pomaci BiH –imajući u vidu katastrofalnu situaciju u 1996. godini – izuzetni. Poboljšanje životnog standarda je stvarnost, čak i sa činjenicom da skoro 50% posto stanovništva živi blizi ili na samoj ivici siromaštva. Moramo priznati da

poboljšanja do kojih je došlo nisu ni blizu toliko sveobuhvatna koliko bi trebala biti. U 1996. godini BiH je bila teren za kriminalce. Danas zaživljava vladavina zakona. Državni sud je postao funkcionalan i sve više postaje efikasno oruđe u borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala. Reforma prvosuđa je dosta odmakla a reforma policije, koja je značajnim dijelom realizirana u okviru mandata IPTF-a, i koju sada podržava i prati EUPM, dovela je do konkretnih rezultata za građane, i to ne samo u obliku sigurnog okruženja u kojem se izbjeglice i raseljene osobe mogu vraćati kući u područja u kojima su sada u manjini. Čak 88% posto počinilaca krivičnih djela otkrivaju se u roku od 24 sata, što je brojka koja bi posramila mnoge zapadne zemlje.

Ključni element u obnovljenom bosanskom mostu

Međutim, ključni element bosanskog mosta ka stabilnosti i ekonomskom prosperitetu u modernoj Evropi još nije postavljen na svoje mjesto.

Ključni element je nešto što se može okarakterizirati kao "narodni zamah". Mnogo pomaka koji su načinjeni rezultat su međunarodnih sredstava, međunarodnog uvjeravanja ili međunarodne moći. Malo ili skoro ništa ne bi bilo urađeno da je politička klasa u BiH bila prepuštena sama sebi, i to zbog toga što politička klasa gradi svoje planove na principu raspodjele vlasti sa drugim političkim elitama a ne na potrebama koje ispoljava narod.

I to se mijenja. Inicijativa "buldožer" je pokazala da građani mogu "dovesti do promjena a ne samo biti podložni njima". Ima znakova da se počinje javljati građansko društvo. Ovaj raznolik izraz narodne volje jeste snaga koja će naslijediti međunarodnu zajednicu u BiH kao osnovna pokretačka snaga reforme.

Ja sam imao nekoliko prilika da se upoznam sa načelnicima općina širom BiH, od veoma ruralnih do velikih urbanih općina.

Iz tih posjeta sam odlazio sa jakim osjećajem da postoji novi zamah za promjene, koji ne dolazi s vrha nadolje nego sa dna prema vrhu. To će biti ključni element, to će biti narodni zamah koji će nositi reforme i tranziciju dugo nakon odlaska međunarodne zajednice. Dok s jedne strane pomaci koji su postignuti do sada ne bi bili mogući bez uspješnog međunarodnog angažmana u toku zadnjih devet godina, s druge strane ti pomaci ne mogu biti održivi niti mogu donijeti potrebne rezultate bez uspješnog razvoja građanskog društva u narednoj deceniji.

Hvala.